

HISTÒRIA D'AMÈRICA LLATINA DES DE LA COLONITZACIÓ

EL PERÍODE COLONIAL: DES DE LA CONQUESTA A LA INDEPENDÈNCIA.

Dintre d'aquest llarg període que va des del descobriment als primers intents d'emancipació (1492-1808), hem de considerar una primera època denominada com «la conquesta» (1492-1550) caracteritzada fonamentalment per l'ocupació territorial. Els espanyols recorren en tots els sentits el continent i ocupen les terres que habitaven les civilitzacions indígenes. També els portuguesos s'apoderen d'una petita franja al llarg del litoral atlàntic a la part sud. No es pot oblidar que el motor que va moure aquesta aventura colossal era l'ànim de lucre.

A partir de la segona meitat del segle XVI, acabada la conquesta territorial pròpiament dita i fins els inicis del segle XIX, podem parlar d'una segona època que els analistes defineixen com la «història de la llarga duració a Iberoamèrica», en la qual els esdeveniments es desenvolupen amb una lentitud molt gran i es van realitzant en profunditat, estructurant un nou món.

En aquest període colonial, el més destacable és allò que sovint s'ha anomenat el pacte colonial: les colònies, explotades per la metròpoli, mirant només al propi profit, eren una font de primeres matèries barates i un domini per donar sortida als productes de la seva indústria al millor preu.

En quant a l'organització i administració de l'Amèrica Hispànica hem de distingir també dues èpoques: el regnat de la Casa d'Austria, els Habsburgs, i la que comença a principis del s. XVIII amb l'arribada al tron d'Espanya de la casa de Borbó.

En la primera època, els territoris americans són considerats com Regne de la corona de Castella i es creen tot una sèrie d'institucions per a la seva administració: les que tenien seu a la península eren la «Casa de la Contratació» (1503), amb seu a Sevilla, que feia la supervisió de les relacions comercials i marítimes entre les Índies i la Metròpoli; i també el «Consell d'Índies» (creat el 1511 i formalitzat el 1524), com organisme encarregat de vigilar l'admini-

nistració dels territoris americans, així com de formular les lleis i ordenances d'aquests territoris.

En el continent americà, el poder reial s'exercia a través de les **Audiències** (amb atribucions polítiques i administratives però fonamentalment amb funcions judicials) i per mitjà del **Virrei**, representant legal del monarca. Territorialment Amèrica queda dividida en **virregnats** —Nova Espanya (1534) i el Perú (1543)—, en **capitanies generals** (que comprenien territoris més petits que els virregnats) i **governacions** (àrea reduïda dintre d'un virregnat o una capitania, generalment en zones frontereres que necessitaven defensa) (Veure els quadres).

En fundar les ciutats, aquestes van créixer com administracions que cada vegada eren més independents, degut sobretot a la distància que les separava de la Metròpoli. D'aquesta manera els governs locals (**ajuntaments i juntes**) van adquirir autonomia i poder; no podria entendre's el règim hispànic sense «el **cabildo**», que era l'expressió jurídico-política de la ciutat i la manifestació de la seva existència.

Si l'administració dels Habsburgs es va caracteritzar en la política per la **descentralització** i cert poder i autonomia dels governs locals americans, en l'economia van prevaler les **teories mercantilistes**. Aquestes, en el comerç entre la Metròpoli i els Regnes d'Índies, tenien com a condició bàsica el monopoli i el port únic; a la pràctica això es traduïa en restriccions comercials, proteccionisme industrial, acumulació de metalls preciosos, etc.

En la segona època, a principis del segle XVIII, el tron d'Espanya va ser ocupat pels Borbons. El seu absolutisme es va manifestar en una marcada **centralització**, que a Amèrica es va concretar en la supressió dels privilegis regionals i en la disminució del poder dels virreis. També va canviar la terminologia perquè els territoris americans ja no es van dir regnes sinó dominis. Es va fer una reestructuració territorial, amb nous virregnats —el de Nueva Granada (1719) i el de Rio de la Plata (1776)— i noves capitanies generals. Però el més remarcable va ser el

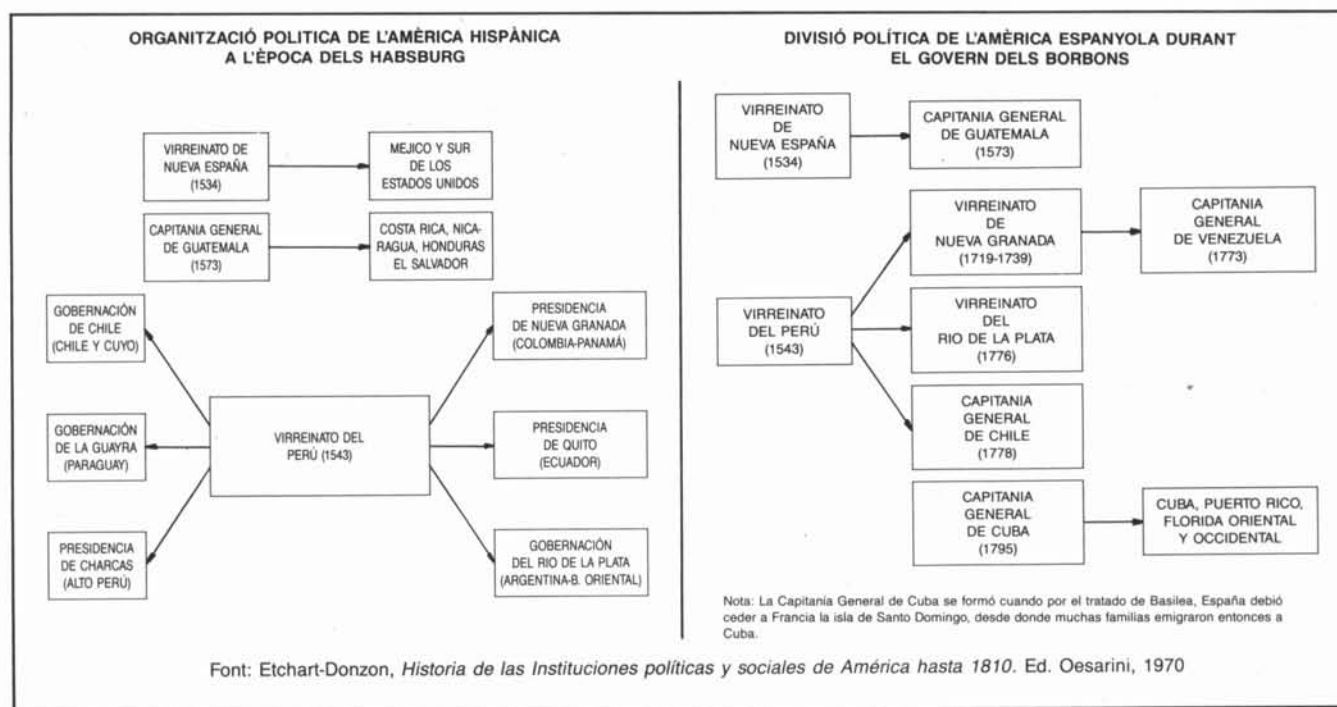
«Sistema d'Intendències» («Real Ordenanza de Intendencias») que pretenia centralitzar l'administració per a fer-la més eficaç. Molt aviat la figura de l'**intendent** va reemplaçar als antics governadors i alcaldes majors, rebaixant molt el poder local. En l'economia, els monarques borbònics van ser partidaris de les idees **fisiocràtiques**, portant a terme una política diferent a la dels seus predecessors. Van intensificar l'agricultura i van concedir mesures econòmiques liberals (la supressió dels privilegis del port únic i la disminució d'impostos), van procurar l'augment de la producció i del comerç i van combatre el contraban, un fenomen constant al llarg d'aquests segles.

La societat

Les estimacions de la població indígena en el moment de la conquesta, fatalment vagues i hipotètiques, varien entre 20 i 40 milions de persones. La conquesta va provocar una minva gran de la població indígena perquè, malgrat l'arribada d'uropeus i l'entrada d'africans pel tràfic d'esclaus, la població de l'Amèrica Espanyola es pot calcular l'any 1800 en 15 milions i la de la zona portuguesa en uns 3,3 milions.

Dalt de tot de l'escala social hi havia els espanyols, nascuts a la Península i que controlaven l'administració colonial; els criolls (espanyols nascuts a Amèrica) posseïen les grans propietats i la força econòmica i social, com també constituïen l'èlite intel·lectual. En un pla inferior es trobaven els mestissos (blanc i indi), els indígenes i negres, així com els mulatos (blanc i negre) i els «zambos» (negre i indi).

Des de la conquesta d'Amèrica una aristocràcia terratinent es va instal·lar de forma que absorbia per al propi profit els recursos de la terra. Amb la terra el conqueridor rebia també l'indígena; una de les formes de relació entre els dos es va institucionalitzar a través de «**La Encomienda**» per la qual l'indi era «encomanat» com mà d'obra per al treball de la terra. Una altra forma era «**La Mita**» que es referia al treball dels indígenes en torns, especialment a les mi-

nes. Així pràcticament es legitimava un règim de quasi-esclavatge.

La Corona tenia el Dret de Patronat segons la bul·la d'Alexandre VI, que va posar tota l'administració de l'Església a les Indies en les mans del Rei. Però, l'actuació de l'Església fou evident, fonamentalment, per la seva acció evangelitzadora que consistia en la conversió dels indígenes a un cristianisme sumari, com un primer pas vers la seva europeïtzació.

DES DELS MOVIMENTS D'INDEPENDÈNCIA ALS MOVIMENTS POPULISTES

A les primeres dècades del 1800, l'edifici colonial aixecat per Espanya i Portugal durant tres segles, va ser enfonsat. Es va trobar condemnat per la influència i l'evolució general de les Noves Idees del segle XVIII (il·luminisme i racionalisme) i va ser minat pels seus vicis interns. La conquesta espanyola havia imposat al continent americà una unitat fictícia en mantenir sota el seu domini pobles diferents, civilitzacions diverses, enclavades en llocs inaccessibles i separades per espais immensos. La revolució va ser sobretot obra de l'aristocràcia criolla, instal·lada en una terra que considerava seva. Els criolls tenien a les seves mans les rendes de l'economia de les Indies, però sofrien «l'exclusió», la desconfiança amb què els tractava l'administració reial i que els mantenia al marge dels alts càrrecs del poder. Aquesta èlite criolla se sentia també defraudada en els seus interessos econòmics, perquè com a

gestora de la part més important de la riquesa, topava amb el jou del pacte colonial.

Amèrica Llatina va aconseguir la seva independència a costa de la seva unitat. La fragmentació va ser l'element diferenciador respecte a l'Amèrica Anglosaxona. Els Estats iberoamericans van sorgir successivament d'una anarquia: el caos polític i econòmic. A la proclamació de la independència van seguir temporades de guerres civils, assaigs institucionals, congressos constituents, dictadures, etc. La durada d'aquests esdeveniments va ser variable i a cada Estat va adquirir característiques pròpies. Si Xile va arribar ja a certa estabilitat l'any 1833, Veneçuela va haver d'esperar fins a finals del segle. Com a fet significatiu cal destacar que els primers Estats en conèixer un règim constitucional van ser els qui s'havien beneficiat d'una economia pròspera: Brasil, Argentina, Xile.

Es indubtable que en el disseny de l'organització política de les nacions joves va influir notablement el model dels Estats Units i les tendències ideològiques europees. Però, aquests models, que responien a una realitat determinada, era molt difícil que fossin «efectius» per a unes estructures polítiques, econòmiques i culturals tan diferents d'aquelles per a les quals van ser creats. Un cas il·lustratiu és el de les Constitucions, que en la seva majoria no van ser originals sinó simples còpies de les que existien a l'època. La formació dels primers partits polítics en l'àmbit americà va seguir, en gairebé tots els països, una «línia semblant» i la primera

gran divisió d'opinions es va formalitzar en relació a la forma d'Estat a constituir en cada país: sistema unitari (institucions polítiques fortament centralitzades) o règim federal (reconeixement de les autonomies locals). Aquestes tendències teòriques —centralització, descentralització— que eren el ròssec del règim colonial, moltes vegades es van dilucidar al camp de batalla.

Malgrat els canvis polítics, les estructures socials es van mantenir pràcticament sense modificació i si, al final del segle XIX, la majoria dels Estats havien viscut processos de **modernització**, l'aristocràcia dels grans terratinents va conservar la seva decisiva influència social, política i econòmica. En l'evolució política des del 1880-1930 es presenten aspectes diferents: la revolució a Mèxic, la democratització pacífica als països australs (Xile, Argentina, Uruguai) —acompanyada del triomf de partits populars— i en la resta de Llatinoamèrica hi ha un tancament en les alternatives de l'oligarquia i l'autoritarisme militar.

Als 1930 i 1940, degut a la recessió econòmica i en relació als processos d'urbanització, a la progressiva industrialització i al debilitament del poder intern dels grups oligàrquics, hi ha pressions per ampliar la participació social i política; van aparèixer nous partits polítics de contingut diferent. Aquests, neixen com a reacció a la modernització que ve de fora; defensen la independència política i la promoció de sectors llavors marginats: grups socials agraris o obrers (són els casos del PRI a Mèxic i/o el Peronisme a l'Argentina).